

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Нечипор Н.М.

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

У статті розкрито зміст понять «модель» та «моделювання» в педагогічних дослідженнях; визначено підходи у розробці моделі формування безпечного освітнього середовища та її основних конструктивів; виведено алгоритм формування безпечного освітнього середовища у вищому військовому навчальному закладі та описано його етапи процесу формування; теоретично обґрунтовано та розроблено модель формування безпечного освітнього середовища у вищому військовому навчальному закладі; запропоновано методичні рекомендації щодо впровадження даної моделі.

Ключові слова: модель, алгоритм, безпечне освітнє середовище, вищий військовий навчальний заклад

Постановка проблеми. Системний підхід до організації навчально-виховного процесу у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ), застосування широкого комплексу організаційно-педагогічних умов для створення безпечної діяльності навчального закладу сприятимуть його успішному функціонуванню. Очевидною є потреба у створенні безпечного освітнього середовища (БОС) у ВВНЗ як такого, яке сприяє підвищенню якості професійної підготовки військових фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою моделювання діяльності в навчально-виховному процесі цікавиться багато науковців: Борисова О. М., Карасьова Л. А. (моделювання діяльності викладача ВНЗ), Дахін А. Н. (педагогічне моделювання), Корнєщук В. В. (моделювання в системі підготовки професійно надійного спеціаліста), Лодатко Є. О. (особливості моделювання в педагогіці в контексті розвитку інформаційних відносин), Міхєєв В. І. (моделювання і теорія вимірювання в педагогіці), Пономарьов О. С. (соціальна складова в моделюванні діяльності фахівця), Тонконог Н. І. (особливості моделювання професійної діяльності сучасного педагога).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування БОС у ВВНЗ досі залишається невирішеною. Тому актуальною є потреба у створенні моделі формування безпечного освітнього середовища у ВВНЗ.

Метою статті є: аналіз понять «модель», «моделювання» в педагогічних дослідженнях; визначення підходів у розробці моделі формування БОС та її основних конструктивів; виведення алгоритму формування БОС у ВВНЗ; теоретичне обґрунтування та розробка моделі формування БОС ВВНЗ; методичні рекомендації щодо впровадження даної моделі.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні дослідження приділяють велику увагу пошукам способів моделювання структурно-змістових, процесуальних, концептуальних та понятійних характеристик або окремих аспектів навчання й виховання.

Як стверджує Лодатко Є.О., стрімкий розвиток інформаційних відносин в сучасному суспільстві зумовлює виняткову актуальність моделювання в педагогіці – галузі знань, безпосередньо пов'язаній з інформаційними процесами [7].

Широке розповсюдження моделювання в педагогічних дослідженнях, на думку Міхєєва В. І., пояснюється різноманітністю його гносеологічних функцій, що зумовлює вивчення педагогічних явищ і процесів на спеціальному об'єкті – моделі, яка є проміжною ланкою між суб'єктом – педагогом, дослідником і предметом дослідження, тобто певними властивостями і відношеннями між елементами навчально-виховного процесу [8, с. 5].

У широкому розумінні моделювання – це кількісний метод педагогічного дослідження, який використовується для створення і дослідження моделей, діагностики, прогнозування, комп'ютеризації навчально-виховного процесу. Це метод педагогічного дослідження, який відтворює характеристики одного об'єкта на іншому, з визначеною раніше метою, та орієнтує на практичне застосування результатів. Він враховує сутність явища, яке моделюється, а також поставлену мету, яка визначає засоби та впливає на результат.

Об'єктом педагогічного моделювання є навчально-виховний процес, що реалізується чи реалізуватиметься у певному соціокультурному просторі. Предметом педагогічного моделювання, зазвичай, є окремі аспекти навчально-виховного процесу (наприклад, зв'язок навчального процесу з формуванням БОС), або окремі його характеристики (понятійні, процесуальні, структурно-змістові, концептуальні тощо).

Так Міхєєв В.І. розглядає застосування моделювання в декількох аспектах:

- *гносеологічному*, у якому модель відіграє роль проміжного об'єкта у процесі пізнання педагогічного явища;

- *загальнометодологічному*, який дозволяє оцінювати зв'язки і відношення між характеристиками стану різних елементів навчально-виховного процесу на різних рівнях їх опису і вивчення;

- *психологічному*, який дозволяє вести опис різних сторін навчальної і педагогічної діяльності та виявляти на цій основі психолого-педагогічні закономірності [8, с. 8].

Тому моделювання в педагогіці застосовується для вирішення найрізноманітніших завдань (виявлення і класифікація нових законів; побудова нових теорій та інтерпретація отриманих даних; вирішення обчислювальних завдань з використанням моделей; перевірка гіпотез за допомогою моделей; управління навчально-виховним процесом; покращення планування навчального процесу; оптимізація структури навчального матеріалу; управління пізнавальною діяльністю та ін.).

Головною перевагою моделювання є можливість охопити систему цілісно.

Разом з тим, моделювання у педагогіці має певні особливості, природа яких ґрунтується на нечіткості, розпливчастості педагогічних понять, практичній відсутності прийнятних механізмів виміру розвитку особистості у процесі навчання, її навчальних здобутків, досягнення соціально визначених освітніх орієнтирів тощо [7].

Основним практичним результатом моделювання є створення моделі (з латинського «modulus», франц. «modile», італ. «modello» – міра, мірило,

зразок, норма). Термін «модель» в українській мові використовується у значенні «взірець». Модель як ідеалізований об'єкт є основою системного теоретичного дослідження і предметом пізнання на емпіричному рівні [7].

Суть поняття «модель» у філософській літературі розглядали такі вчені, як Уємов А. І. [11] та Штофф В.А. [13, с. 84.], у психології – Суходольський Г. В. [10, с. 72], у педагогіці – Бабанський Ю. К. [1, с. 27].

У загальному розумінні модель – це «штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм чи формул, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкта (чи явища), відображає та відтворює в простішому і загальнішому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та відношення між елементами цього об'єкта» [3, с. 45]; це система елементів, що відтворює деякі сторони, зв'язки, функції об'єкта дослідження [5, с. 333]; зразок, що відтворює, імітує будову і дію якогонебудь об'єкта, використовується для одержання нових знань про об'єкт [2, с. 683].

У педагогіці також існує кілька тлумачень цього поняття:

- така уявлена чи матеріально реалізована система, яка відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію [12, с. 19];

- засіб пізнання об'єкта, що надає можливість формалізувати певні дії, зв'язки між об'єктами, які відображають основні істотні властивості системи з метою їх глибокого, повного усвідомлення, можливість коригування відповідно до поставлених цілей і завдань [6, с. 94];

- спрощений аналіз об'єкта, функціонування якого подібне до функціонування реального об'єкта [4, с. 114].

У педагогічній науці модель найчастіше використовується для пояснення чи отримання нових знань, всебічного аналізу об'єкта, явища чи процесу, що дозволяє робити певні висновки та узагальнення. Однак, ми погоджуємось з думкою Корнецьк В. В., що використання моделі є доцільним лише тоді, коли проведення експериментів на реальних об'єктах неможливе чи пов'язане з великими матеріальними витратами. Варто зазначити, що в процесі моделювання іноді доводиться відкидати ряд параметрів, які потрібно враховувати на практиці [4, с. 114].

Така необхідність у значній мірі залежить від цілей моделювання, відповідно до яких моделі поділяють на *пізнавальні та прагматичні*. В нашому випадку одним із завдань дослідження є створення прагматичної моделі, яка є засобом регулювання практичної діяльності, служить для практичних цілей та є стандартом, зразком для здійснення процесу формування БОС у ВВНЗ.

Головною властивістю моделі є її *адекватність*. Тому для цього необхідно створити таку модель, яка б відповідала об'єкту хоча б в тій мірі, яка приводить до поставленої цілі, що дозволяє одержати необхідні на практиці результати із заданою точністю.

Для того, щоб модель відповідала своєму призначенню, виконувала свої функції необхідно створити умови, які б реалізовували основні складові моделі. Необхідною умовою її створення є відображення зв'язків між моделлю та середовищем, в якому вона діє. Відображення зв'язків зумовлює створення підсистем, алгоритмів тощо, які забезпечують повноцінне функціонування моделі у цьому середовищі.

Педагогічний процес у ВВНЗ розглядається як динамічна система. Основними ознаками такої системи є наявність структурних зв'язків між її компонентами, що об'єднують їх в єдину цілісну систему [9, с. 112]. Саме завдяки системному баченню педагогічного процесу ми можемо чітко виділити складові компоненти нашої моделі, проаналізувавши всю різноманітність зв'язків між компонентами БОС і загальним педагогічним процесом. А тому у розробці моделі формування БОС у ВВНЗ ми використовуємо такі підходи: *синергетичний*, що дає можливість відслідковувати під час реалізації моделі закономірності хаотичних процесів; *комплексний*, оскільки компоненти моделі формування БОС у ВВНЗ не є ізольовані один від одного і мають взаємообумовлений характер та *середовищний*, який вже згадувався в попередньому розділі нашої науково-дослідної роботи. Стосовно останнього варто додати, що сучасна наука розглядає цей підхід як теорію і технологію управління (через середовище) процесами виховання, навчання та розвитку особистості; як систему дій суб'єктів ОС, яка зумовлює перетворення середовища у засіб впливу на проектування результатів навчання та виховання, що в нашому випадку є дуже важливим при побудові моделі формування БОС, адже через результати навчально-виховного процесу освітнього середовища ми робимо висновок про його функціональність на основі аналізу стану захищеності, стійкості до небезпек та загроз різного характеру.

Опираючись на зазначені підходи, для розробки моделі було проведено також аналіз передумов для побудови структури та змісту моделі формування

Алгоритм формування безпечного освітнього середовища у ВВНЗ

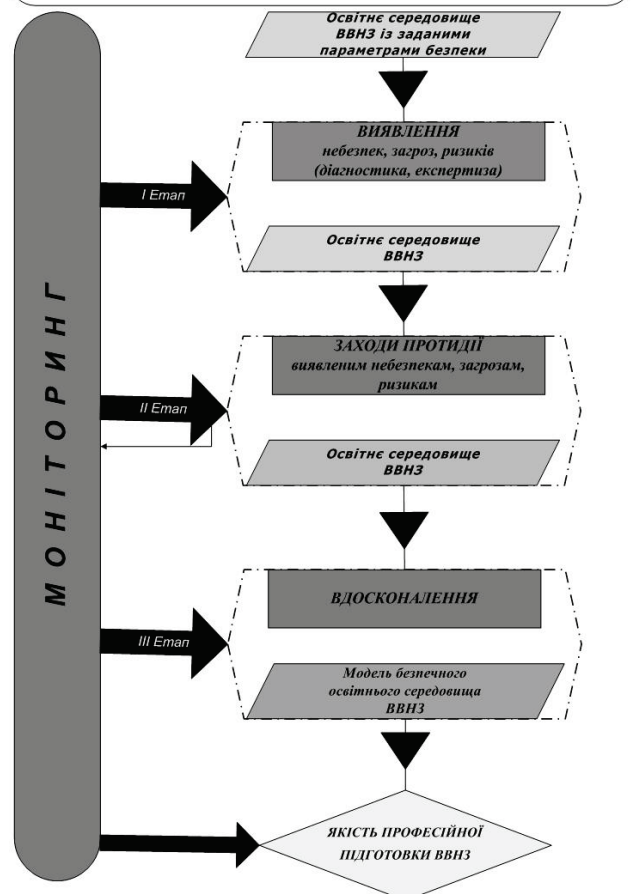

Рис. 1. Алгоритм формування БОС у ВВНЗ

БОС, який дозволив нам визначити основні вимоги до створення такої моделі: необхідність включення в структуру моделі як цільових установок (що повинно бути), так і процесуальних (що необхідно зробити); облік факторів, що впливають на безпеку середовища і умов, що регулюють ступінь їх впливу; можливість розробки на основі моделі системи оцінки стану БОС з виходом на прийняття рішень про необхідність втручання та корекції тих компонентів, які цього потребують.

Однак перш ніж перейти до побудови моделі формування БОС у ВВНЗ важливим є визначення його алгоритму формування, який представляється нам у такому вигляді (див. рис. 1).

Процес формування БОС, зображений на даному рисунку, проходить 3 етапи.

На 1-ому етапі процесу формування БОС ВВНЗ ми визначаємо стан безпеки ОС ВВНЗ згідно з базовими критеріями безпеки ОС, а також виявляємо її специфічне змістовне наповнення для ВВНЗ, та оцінюємо відповідно до отриманих показників.

Інструментом для визначення стану ОС ВВНЗ, виявлення небезпек, загроз та ризиків його безпеці, слугує система моніторингу і пов'язані з ним процедури діагностики та експертизи. При цьому слід зауважити, що моніторинг в нашому випадку носить постійний характер, тобто проводиться протягом усього навчально-виховного процесу військового ВВНЗ.

Моніторинг ОС ВВНЗ дає нам можливість визначити організаційно-управлінські засоби вироблення оптимальної стратегії підвищення ефективності формування БОС ВВНЗ, тобто заходи протидії виявленим загрозам та небезпекам в ОС цього закладу, що і є змістом 2-го етапу.

2-й етап формування БОС включає впровадження та застосування цих заходів протидії з одночасним продовженням процесу моніторингу для спостереження за результативністю вжитих заходів. Під цими заходами ми розуміємо мінімізацію, усунення та запобігання загрозам та небезпекам. Вибір та застосування необхідних заходів зумовлений характером виявлених ризиків, загроз і небезпек.

На 3-му етапі відбувається внесення змін щодо вдосконалення діяльності компонентів БОС, які зазнали деструктивного впливу, виявленого на основі результатів постійного моніторингу. В результаті цих змін отримує свій розвиток і цілеспрямовано формується весь спектр просторово-предметних, організаційно-нормативних, соціально-психологічних та дидактично-ціннісних складових ОС ВВНЗ, що забезпечують його безпеку і, як наслідок, висока якість професійної підготовки військовослужбовця, що є основною метою навчально-виховного процесу ВВНЗ.

Компоненти структури БОС (просторово-предметний, організаційно-нормативний, соціально-психологічний, дидактично-ціннісний (компетентнісний)), принципи формування БОС ВВНЗ та принципи навчання та виховання військовослужбовців зокрема, організаційно-педагогічні умови, критерії та показники безпеки ОС ВВНЗ є конструктами єдиної системи БОС ВВНЗ. Ці конструкти взаємопов'язані, зумовлені одним, тому ігнорування будь-якого з них може призвести до ланцюгової реакції деструктивних змін або зниження ефективності підготовки військових фахівців. Тому важливою умовою успішного формування БОС є створення злагодженої системи, встановлення параметрів функціонування усіх конструктів БОС, кожен з яких виконує покладене на нього завдання.

На основі аналізу науково-методичної літератури, результатів теоретичного дослідження та визначивши алгоритм формування БОС, пропонуємо модель формування БОС у ВВНЗ, мета якої сформуванню БОС у ВВНЗ (рис. 2).

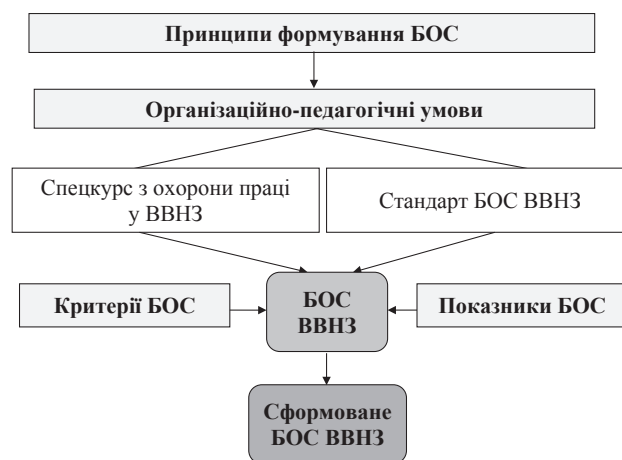

Рис. 2. Модель формування БОС у ВВНЗ

Окрім моделі формування безпечного освітнього середовища у ВВНЗ пропонуємо методичні рекомендації щодо її впровадження, серед яких:

- розробка організаційно-управлінських, методичних і профілактичних технологій системи безпеки військового закладу, враховуючи результати моніторингу;
- розробка внутрішньовідомчого стандарту БОС ВВНЗ;
- розробка і реалізація технологій постійного моніторингу (діагностики, експертизи) безпеки ОС;
- створення бази інформаційних ресурсів з питань забезпечення та моніторингу безпеки ОС ВВНЗ;
- розробка практико-орієнтованих технологій забезпечення БОС ВВНЗ;
- вивчення та узагальнення міжнародного досвіду формування БОС та розробка рекомендацій щодо використання нових підходів до проблеми формування БОС ВВНЗ та вдосконалення засобів протидії небезпекам, загрозам та ризикам в ОС військового закладу;
- організація і проведення конференцій, семінарів, тренінгів, консультацій з проблеми формування БОС ВВНЗ та підвищення рівня культури безпеки усіх суб'єктів ОС ВВНЗ.

Запропоновані рекомендації можна реалізувати тільки за умови впровадження моделі формування БОС.

Висновки і пропозиції. Рекомендації щодо впровадження моделі БОС ВВНЗ можуть бути використані як керівним складом військових закладів, науково-педагогічними працівниками, психологами так і відомчими службами ВВНЗ в організації його навчально-виховного процесу, в психологічній та фаховій підготовці військовослужбовців тощо.

Отже, використання представленої моделі формування БОС ВВНЗ повинно забезпечити умови оптимального функціонування усіх конструктів ОС навчального закладу, їх чіткої взаємодії, злагодженості та вдосконалення, організацію моніторингу цього процесу, що дозволить своєчасно виявити загрози та небезпеки, і поетапне подолання останніх із врахуванням ризиків, які виявлятимуться на кожному етапі формування системи безпеки цього середовища.

Список літератури:

1. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М. : Знание, 1987. – 80 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
3. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование : монография / А. Н. Дахин ; науч. ред. А. Ж. Жафяров. – Новосибирск : НИПК и ПРО, 2005. – 232 с.
4. Корнещук В. В. Моделювання в системі підготовки професійно надійного спеціаліста: теоретичний аспект / В. В. Корнещук // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: [науково-теоретичний збірник]. – Переяслав-Хмельницький, 2008. Вип. 14. – 354 с.
5. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. «Педагогика» / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – М. : Академия, 2006. – 400 с.
6. Кубрак С. В. Модель професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій // Вісник Житомирського державного університету / Педагогічні науки. – 2013. – Вип. № 4(70).
7. Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці: точки відліку [Електронний ресурс] / Є. О. Лодатко // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку: Е-журнал. – 2010. – Вип. № 1. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/
8. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике [текст]: – 3-е изд., стереотип. / В. И. Михеев. – М.: КомКнига, 2006. – 200 с.
9. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: кол. моногр. / за ред. І. А. Зязюна. – К.: Вид-во «Віпол», 2000. – 636 с.
10. Суходольський Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Л. : ЛГУ, 1976. – 172 с.
11. Уемов А. И. Логические основы моделирования / А. И. Уемов. – М. : Мысль, 1971. – 215 с.
12. Штофф В. А. Моделирование в философии / В. А. Штофф. – М.; Л. : Наука, 1966. – 301 с.
13. Штофф В. А. О роли модели в познании / В. А. Штофф. – Л. : ЛГУ, 1963. – 284 с.

Нечипор Н.М.

Академия сухопутных войск имени гетмана Петра Сагайдачного

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ БЕЗОПАСНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В ВЫСШЕМ ВОЕННОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ**Аннотация**

В статье раскрыто содержание понятий «модель» и «моделирование» в педагогических исследованиях; определены подходы в разработке модели формирования безопасной образовательной среды и ее основных конструктов; выведено алгоритм формирования безопасной образовательной среды в высшем военном учебном заведении и описаны его этапы процесса формирования; теоретически обоснована и разработана модель формирования безопасной образовательной среды в высшем военном учебном заведении; предложены методические рекомендации по внедрению данной модели.

Ключевые слова: модель, алгоритм, безопасная образовательная среда, высшее военное учебное заведение.

Nechypor N.M.

Hetman Petro Sahaidachnyi Army Academy

MODEL OF A SAFE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FORMATION IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENT**Summary**

This article deals with the development of concept contents «model» and «modeling» in educational research; the approaches in the development of creation of a safe educational environment model and its basic constructs are determined; algorithm of a safe educational environment in Higher Military Educational Establishment is deduced and its phases of formation process are described; a model of a safe educational environment in Higher Military Educational Establishment is theoretically substantiated and developed; the recommendations of this model implementation are proposed here.

Keywords: model, algorithm, a safe educational environment, Higher Military Educational Establishment.